

LIBRIS

We know
books

FLORENCE BRAUNSTEIN
JEAN-FRANÇOIS PÉPIN

**RĂDĂCINILE
CULTURII
OCCIDENTALE**

Traducere: NICOLAE CONSTANTINESCU

EDITURA ORIZONTURI

Cuprins

Cuvânt-înainte	5
CAPITOLUL I. MOȘTENIREA ANTICHITĂȚII CLASICE	7
I. GRECIA	7
1. POLITICA	7
1.1. Viața politică: Conceptele	7
1.2. Vocabularul politic	10
1.3. Actorii vieții politice	17
2. FILOSOFIA	19
2.1. Școlile filosofice	20
2.1.1. Școlile presocratice	20
2.1.1.1. Școala ioniană	20
2.1.1.2. Școala pitagoreică	24
2.1.1.3. Școala din Elea	26
2.1.2. Școala lui Socrate	27
2.1.3. Școlile postsocratice	29
2.1.3.1. Academia lui Platon	29
2.1.3.2. Liceul lui Aristotel	30
2.1.3.3. Școala din grădină sau școala epicureană	31
2.1.3.4. Școala de la portic sau școala stoică	33
2.2. Sfârșitul filosofiei antice	33
3. ȘTIINȚA	34
3.1. Geometria și matematica	36

3.2. Fizica	38
3.3. Medicina	41
4. ISTORIA	44
4.1. De la cronică (Herodot)	44
4.2. ... la adevărul istoric (Tucidide)	46
5. LITERATURA	47
5.1. Diferitele tipuri de poezie	47
5.1.1. Poezia epică	48
5.1.2. Poezia didactică	50
5.1.3. Poezia lirică	51
5.2. Nașterea tragediei	51
5.2.1. Eschil	52
5.2.2. Sofocle	52
5.2.3. Euripide	53
5.3. Nașterea comediei: Aristofan	53
6. MITURI, ISTORIE ȘI LITERATURĂ	54
6.1. Funcția mitului	54
6.2. Mit și sens	57
II. ROMA	58
1. INSTITUȚIILE	58
1.1. Magistratură și popor	58
1.2. O operă legislativă monumentală: Coduri și reguli	63
2. ÎNTÂIETATEA DE CARE SE BUCURA URBS	71
2.1. Orașul amenajat	71
2.2. Orașul, expresia politicului	73
3. CICERO ȘI CETATEA NECESARĂ	74
3.1. Concepția despre politică înainte de Cicero	74
3.2. Cetatea necesară	75
4. LATINA	76
4.1. Limba cărturarilor	76

4.2. De la limba Bisericii la „liturghia fără latină“	76
4.3. Latina formatoare: De la latină la franceză	79
III. GRECIA ȘI ROMA: CONTINUITATEA	
ARTISTICĂ	81
1. IDEALUL DE REFERINȚĂ: PARTENONUL	81
1.1. Marile principii	81
1.1.1. O artă nouă	83
1.1.2. Ce va reține Renașterea	85
2. O ARTĂ A OMULUI	85
2.1. De la arta elenistică la baroc	87
2.2. Antichitate și neoclasicism	91
CAPITOLUL II. MOȘTENIREA BARBARILOR	96
I. CELȚII ȘI GALII	98
1. PRINCIPALELE APORTURI URBANISTICE	99
1.1. Locuințe și urbanizare	99
1.2. Principalele invenții urbane	101
2. SOCIETATEA	101
II. VECHII GERMANI	104
1. ARTA	105
2. LIMBA	107
3. TRANZIȚIA SPRE EVUL MEDIU	108
CAPITOLUL III. MOȘTENIREA BIBLICĂ:	
RĂDĂCINILE IUDAICE. MOȘTENIREA	
EVANGHELICĂ: RĂDĂCINILE CREȘTINE	111
I. BIBLIA	111
1. CĂRȚILE	111
2. RĂSPÂNDIREA	114
3. MESAJUL PROFETILOR	114
4. MESIANISMUL	116
II. EVANGHELIA	117
1. IISUS HRISTOS	117

2. EVANGHELIȘTII	118
3. CREȘTINISMUL	119
III. CREȘTINĂTATEA	119
1. RĂSPÂNDIREA CREȘTINISMULUI	119
2. ORGANIZAREA BISERICII	120
3. ARTA ROMANICĂ	120
4. ARTA GOTICĂ	122
IV. RUPEREA „VEȘMÂNTULUI FĂRĂ	
CUSĂTURĂ“	124
1. BISERICA ORTODOXĂ	124
2. PROTESTANȚII	125
3. BISERICA CATOLICĂ	127
CAPITOLUL IV. MOȘTENIREA RENAȘTERII	
ȘI UMANISMULUI	130
I. CONTRIBUȚIA ANTICHITĂȚII	131
1. O REDESCOPERIRE	131
2. COLEGII ȘI ACADEMII	136
3. ARHEOLOGIA: MUZEE ȘI COLECȚIONARI	140
4. UMANISM ȘI NEOPLATONISM	141
II. O LUME A CĂRȚII	144
1. IMPRIMERIE ȘI ALFABETIZARE	144
2. AVÂNTUL BIBLIOTECILOR	146
3. CĂRȚI ȘI ÎNVĂȚĂMÂNT	148
III. O PERCEPERE NOUĂ A ARTEI	150
1. IMITAREA NATURII ȘI A FRUMOSULUI	152
2. REGĂSIREA CORPULUI	157
3. ARTĂ, ȘTIINȚĂ ȘI TEHNICĂ	160
IV. DEZVOLTAREA ARTELOR ÎN ITALIA ÎN	
PERIOADA RENAȘTERII	166
1. TREI FOCARE: FLORENȚA, ROMA,	
VENEȚIA	166

2. FLORENȚA	168
2.1. Pictura	168
2.2. Sculptura	170
2.3. Arhitectura	174
3. ROMA	175
3.1. Arhitectura	176
3.2. Pictura	178
3.3. Sculptura	181
4. VENEȚIA	181
4.1. Pictura	182
4.2. Arhitectura	185
4.3. Sculptura	186
V. RENAȘTEREA FRANCEZĂ: O ARTĂ AULICĂ.....	188
1. O ARTĂ ÎN SERVICIUL PRINCIPELUI.....	189
2. MANIERISMUL ÎN FRANȚA	192
3. ARTIȘTII REGELUI	193
VI. MOȘTENIREA ARTISTICĂ: DATE ȘI	
DEFINIȚII SUPLIMENTARE	194
VII. TEHNICI ȘI ARTE	196
CAPITOLUL V. MOȘTENIREA LUMII	
MODERNE	200
I. MUZICA CLASICĂ	201
1. SURSA: RENAȘTEREA ITALIANĂ	201
2. INSTRUMENTE NOI	202
3. OPERA ȘI CANTATA	204
3.1. <i>Orfeo</i> de Claudio Monteverdi (1607)	204
3.2. Johann Sebastian Bach: Revelația coralei și	
cantatei	204
3.3. Alți mari inovatori	205

4. CONCERT, MUZICĂ SACRĂ, MUZICĂ	
PROFANĂ	205
5. CĂUTĂRILE LUI W.A. MOZART	207
II. ȘTIINȚELE EXACTE	209
1. MEDICINA	209
2. MATEMATICA	211
3. FIZICA	213
4. ASTRONOMIA	214
5. LEIBNIZ ȘI NEWTON: CEARTA	216
5.1. Leibniz	216
5.2. Newton	220
III. TEHNICILE	224
1. TOPITUL CU COCS	224
2. FABRICAREA OȚELULUI DIN SECOLUL	
AL XVIII-LEA ȘI PÂNĂ ÎN SECOLUL AL	
XIX-LEA	225
3. MAȘINA CU ABUR	226
4. DE LA SUVEICA ZBURĂTOARE LA	
RĂZBOIUL MECANIC DE ȚESUT	228
5. MARILE INVENȚII	229
IV. ARTELE PLASTICE	231
1. ARTA OFICIALĂ: ACADEMISMUL	235
2. AMATORII DE ARTĂ: O PICTURĂ	
MARGINALĂ	237
3. ARHITECTURA CLASICĂ	239
CAPITOLUL VI. MOȘTENIREA FILOSOFILOR	
ILUMINIȘTI	243
I. APARIȚIA OPINIEI	243
1. GAZETE ȘI ZIARE	244
2. JURNALIȘTII ȘI OPINIA PUBLICĂ	246

II. ENCICLOPEDIA.....	249
1. FONDATORII ȘI FINALITATEA ENCICLOPEDIIEI	250
2. RĂSPÂNDIREA ENCICLOPEDIIEI ȘI ROLUL OAMENILOR DE LITERE.....	251
III. IDEILE LA MODĂ.....	252
1. TRILOGIA PROGRES, RAȚIUNE, FERICIRE	253
2. NATURA ȘI IDEEA DE NATURĂ	255
3. SOCIETATE, EGALITATE ȘI TOLERANȚĂ	258
IV. DREPTURILE OMULUI	260
1. UNITATEA ȚĂRII ȘI EGALITATEA SOCIALĂ	261
2. DUPĂ DREPTUL DE, DREPTUL LA.....	264
V. NOILE CADRE DE VIAȚĂ.....	266
1. TUTUN, CAFEA ȘI ARTĂ CULINARĂ	266
2. PARIS, NAȘTEREA UNUI ORAȘ MODERN	270
3. SPRE NOI CULTURI	272

OFERTA DE CARTE A EDITURII ORIZONTURI

CĂRȚI ÎN CURS DE APARIȚIE

MARILE MITURI ALE LUMII, de F. Braunstein, J. F. Pépin	
GIGANȚII AI ISTORIEI, de William Jay Jacobs	
MARILE CIVILIZAȚII, de Vehe Zartarian	
SECRETELE VATICANULUI, de Bernard Lecomte	
SPUNEȚI NU BOLILOR DE INIMĂ, de Patrick Holford	
HOROSCOP 2022, de Joseph Polansky	
ISTORIA ANGLIEI, de Andre Maurois	
ISTORIA FRANȚEI, de Mary Fulbrook	
ISTORIA GERMANIEI, de Mary Fulbrook	
ISTORIA AMERICII, de Winston Churchill	
SĂ FII CEL MAI BUN (2 volume), de Barbara T. Bradford	
SECRETELE MARILOR CRIME ALE ISTORIEI, de Philippe Chartier	
TOATE CIUDĂȚENIILE ISTORIEI, de Didier Chirat	
IUBIȚII SILVIEI, de Elizabeth Gaskell	
SECRETELE KREMLINULUI, de Bernard Lecomte	
SECRETELE BIZANȚULUI, de Pascal Dayez-Burgeon	
TOTUL DESPRE ÎMBĂTRÂNIRE, de Sue Armstrong	
ÎNCETEAZ SĂ MĂ MAI ÎNFURII, de Christine Lewicki	
E NEVOIE DE CURAJ PENTRU A FI TU ÎNSUȚI, de Paul Alexis Racine Jourden	
CE SĂ FACI CÂND TOTUL SE PRĂBUȘEȘTE ÎN JURUL ȚĂU, de Elizabeth Brown	
CUM SĂ CREȘTI UN COPIL PROBLEMĂ, de Karen Doyle	
PUTEREA VINDECĂTOARE A PISCILOR, de Véronique Aïache	
REȚETA CONTRA OBOSELII, de Linda Hawes Clever	
100 CELE MAI MARI INVENȚII DINTOTDEAUNA, de Tom Philbin	
100 CEI MAI MARI SAVANȚII AI LUMII, de John Simmons	
100 CELE MAI MARI DEZASTRE DIN TOATE TIMPURILE, de Stephen J. Spignesi	
100 MARI GÂNDITORI AI LUMII, de Philip Stokes	
100 CELE MAI BIZARE MISTERE ALE LUMII, de Matt Lamy	
100 PERSONALITĂȚI MILITARE ALE LUMII, de Michael Lee Lanning	
100 CEI MAI MARI SCRITORI AI LUMII, de Daniel S. Burt	
100 MARI LIDERI, de Brian Mooney	

OFERTĂ DE CARTE

ULTIME APARIȚII

H. REEVES,	CEA MAI FRUMOASĂ ISTORIE A LUMII	34.99
Y. COPPENS,	(192 p.)	
J. DEROSNAY,		
D. SIMONNET		
BARBARA TAYLOR	PĂSTREAZĂ VISUL VOL. I (464 p.)	29.99
BRADFORD	PĂSTREAZĂ VISUL VOL. II (448 p.)	29.99
	PREȚUL SUCCESULUI VOL. I (496 p.)	29.99
	PREȚUL SUCCESULUI VOL. II (544 p.)	29.99
DEBORAH CADBURY	JOCURILE DE CULISE ALE REGINEI	39.99
	VICTORIA (400 p)	
HENRI TROYAT	TERIBILELE ȚĂRINE (304 p)	34.99

CAPITOLUL I

MOȘTENIREA ANTICHITĂȚII CLASICE

I. GRECIA

1. POLITICA

1.1. Viața politică: Conceptele

Viața politică din Grecia Antică în perioada clasică, al cărei apogeu se situează în secolul al V-lea î.Hr., reprezintă o concepție despre om și despre lume. Pentru greci, omul este centrul lumii și, în același timp, măsura tuturor lucrurilor. În această calitate, el trebuie să-și asume pe deplin, când este cetățean, un rol politic și să contribuie la progresul cetății (*polis*) sau al grupului său (*oikos*). Mulțimea de cetățeni, de state și de uniuni a pus bazele existenței unor concepte politice diverse, pe care le-am moștenit direct, de la democrație, monarhie, aristocrație, oligarhie și până la tiranie.

În preajma secolului al V-lea, apar termenii *demos* (popor) și *kratos* (putere); uniți, ei formează termenul

„democrație” sau cărmuirea poporului de către el însuși. Acest concept se opune fundamental sistemelor care se sprijină pe autoritatea unei singure persoane (monarhie, tiranie) sau a unui grup (oligarhie, aristocrație).

Aici, trebuie să facem însă o precizare, referitor la ideea de democrație așa cum era practică în Grecia Antică, mai cu seamă la Atena. Numai cetățenii născuți ei înșiși din cetățeni puteau pretinde exercitarea unei puteri politice, să participe la adunări și să primească o funcție publică. Străinii care locuiau aici, metecii, la fel ca sclavii și femeile, erau total excluși din viața politică. Estimările făcute ne îndreptătesc să conchidem că la viața politică ateniană lua parte doar în jur de 10% din populația totală.

Formele politice corespund atât unor epoci, cât și unor locuri diferite. Guvernarea oligarhică a fost practică în Grecia Antică (secolele X-VI) și în Sparta odată cu constituția lui Licurg. În acest cadru, puterea era exercitată de un mic număr de oameni, cărora le putea fi încredințată în virtutea nașterii lor (în acest caz este vorba de aristocrație) sau a bogăției de care dispuneau (atunci fiind vorba de plutocrație).

Tirania, guvernarea unei singure persoane, având drept regulă numai propriul capriciu, fără lege (*nomos*), a fost răspândită în perioada Greciei arhaice și a reapărut în momentul unor tulburări sociale. Astfel, tiranul Pisistrata a reușit să ia puterea în Atena secolului al VI-lea.

Democrația în epoca clasică se baza pe existența unei autorități provenite din popor și respingea, cel puțin în principiu, avantajele oferite de naștere și avere.

Monarhia a caracterizat atât epoca arhaică – regele de origine divină din epopeile homerice –, cât și Grecia helenistică (monarhiile provenite din imperiul lui Alexandru cel

Mare, după moartea acestuia în anul 323 î.Hr.). Caracterul guvernării monarhice se manifesta prin exercitarea puterii de către un șef unic – regele.

Conform unei idei foarte răspândite, gânditorii greci care s-au aplecat asupra politicii nu sunt democrați convinși, nici vorbă de așa ceva. Una dintre rarele scrieri referitoare la apărarea democrației care a ajuns până la noi este panegiricul lui Pericle, expus de Tucidide în *Istoria războiului peloponesiac*. Atacurile împotriva defectelor și pericolelor unui regim democratic au fost pe larg dezvoltate de Xenofon și Platon.

Acești doi autori considerau imprudent a lăsa poporul să guverneze, în principal din cauza ignoranței sale față de problemele politice. Xenofon, în *Statul spartan*, înclina spre aristocrație, iar Platon, în *Politica*, dorea o guvernare ideală încredințată înțelepților (sofocrație). Totuși, și unul, și celălalt condamnă ferm tirania, exercitarea solitară a puterii și uitarea totală a poporului pe care o presupune aceasta.

Principalii autori și operele lor

Tucidide (c. 460-395 î.Hr.)	Istoria războiului peloponesiac (<i>Peloponnesiakos Polemos</i>)
Xenofon (c. 430-355 î.Hr.)	Statul spartan (<i>Lakedaimonian Politeia</i>) Hieron (<i>Hieron</i>)
Platon (c. 428-348 î.Hr.)	Politica (<i>Politikos</i>) Legile (<i>Nomoi</i>) Republica (<i>Politeia</i>)
Aristotel (384-322 î.Hr.)	Constituțiile (<i>Politeiai</i>) Politica (<i>Politika</i>)

1.2. Vocabularul politic

Termenii pe care    folosim zilnic pentru a numi regi-murile politice, precum    actorii vie  ii cetăţii derivă din vocabularul grec. Aristotel numea omul *zoon politikon* (animal politic). Asta înseamnă că individul ca atare conta pu  in    compara  ie cu inserarea sa    via  a cetăţii: el exista înainte de orice ca membru al comunităţii civice.

Este esen  ial să re  inem acest punct de vedere ca să   n  telegem cum, chiar    azi, vocabularul nostru politic corespunde – chiar dacă uităm de prea multe ori – unei concep  ţii precise a rela  iilor omului cu societatea.

Inten  ia noastră nu este să recenzăm totalitatea vocabu-larului politic mo  tenit de la greci, ci să prezentăm unii ter-meni obi  nu  i, precum democra  ie, monarhie, aristocrație, oligarhie, tiranie, a căror semnifica  ie exactă are din ce în ce mai mult tendin  a să se piardă.

- **Democra  ie:** din cuvintele grece  ti *demos* (popor)    *kratos* (putere). Guvernare în care poporul îşi exercită suveranitatea sau, conform formulării tradi  ionale, „gu-vernare a poporului de către el   nsu  i”.

Trebuie să precizăm că termenul „democrat” a fost adop-tat în 1790 de către republicanii francezi în opozi  ie cu „aris-tocra  ii”, cuv  nt care   i desemna pe adversarii lor.   n Statele Unite ale Americii, partizanii sclaviei au luat numele de demo-cra  i ca să se deosebească de republicani sau aboli  ioni  ti.

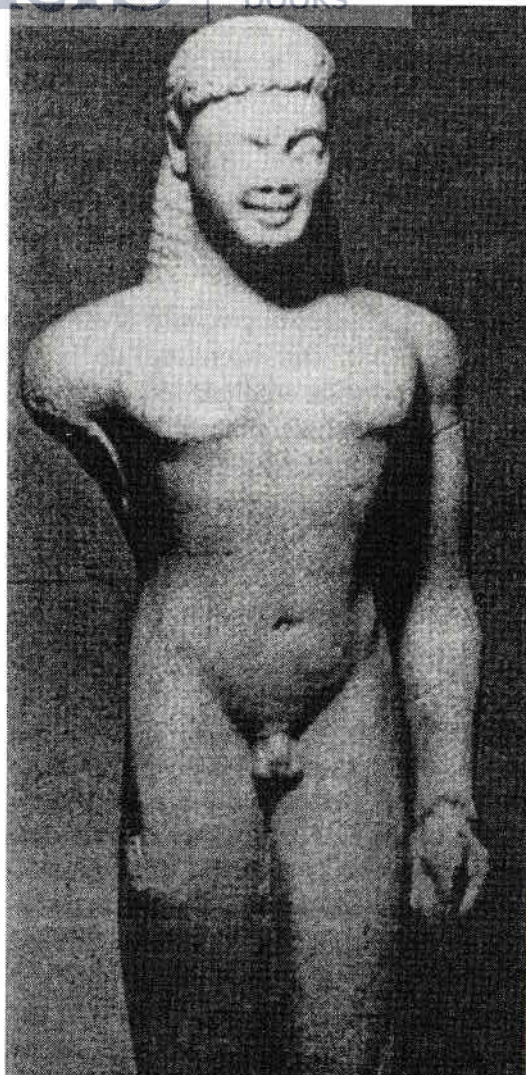
A  a cum atestă aceste două exemple, folosirea unor ter-meni precum „democra  ie”, „democrat” trimite, conform textelor istorice ale momentului, la o acceptare care se apro-pie sau se depărtează de sensul original. Totu  i, numindu-se

ei   n  i  i democra  i, partizanii americani ai sclaviei se iden-tificau perfect cu concep  ia ateniană clasică a democra  iei care interzicea sclavilor participarea la via  a civică, deoarece nu făceau parte din grupul cet   enilor.

  n Statele Unite de dinaintea Războiului de Secesiune, ca   i în Atena secolului al V-lea   .Hr., valoarea sclaviei se baza pe utilitatea sclavului-*doulos*, sau sclav-marfă, idee care îl exclude de la calitatea de cet   ean.

- **Monarhie:** de la prefixul grec *mon*   i *ark  * (conducere). Guvernare a unui stat exercitată de un singur   ef. Monarhia poate să fie ereditară sau electivă. Sub forma sa de monarhie constitu  ional  , balan  a puterilor este reglată de legi fundamentale. Acestea formează un ansamblu, Cartă sau Constitu  ie, care stabile  te cadrul precis al atribu  iilor   i al exercitării celor trei puteri (executivă, legislativă   i judecătorească).

  n lumea greacă, termenul de monarhie trimite la realităţi diverse în func  ie de epoci.   n epoca clasică, în secolul al V-lea   .Hr., monarhia era teoretizată drept guvernarea unei singure persoane în interes general. Xenofon (c. 430 – c. 355   .Hr.) admite, în *Hieron*, monarhia sub forma ei electivă, cel mai bun dintre to  i guvernând pentru binele comun. La fel ca Platon (c. 428 – c. 348   .Hr.), care prefera filosoful-rege   i nu lua în considerare monarhia ereditară. Căci nimic nu dovedea că acele calităţi excep  ionale ale unui individ se regăseau la descenden  ii lui, care puteau să nu aibă nicio voca  ie pentru guvernare. Dimpotrivă, principiul eredităţii era trăit ca un pericol pentru binele comun: un guvernant incapabil, care nu   i-ar datora pozi  ia dec  t na  terii, s-ar transforma repede în tiran.

Kouros de Asclepion din Paros (c. 540 î.Hr.). Marmură.
1,03 m. Stilul din Paros. Muzeul Luvru.

La Atena, această regalitate ereditară fusese deja abolită în perioada clasică și nu s-a mai menținut, sub o formă colectivă, decât în cazul grupului celor nouă arhonți¹ condus de un arhonte-rege eponim, adică al cărui nume servește la datarea cronologiei atice. Alexandru cel Mare se află la originea unei alte forme de monarhie, numită elenistică. După moartea sa, în anul 323 î.Hr., principalii săi generali și-au împărțit imperiul: lui Antigonos i-au revenit Grecia și Macedonia, lui Seleucos Nicator – Asia Mică, lui Ptolemeu Lagos – Egiptul. Acești diadohi (succesori) s-au orientalizat repede, exercitând o putere absolută și, cu mult mai mult decât monarhul în accepțiunea lui Xenofon, au întruchipat imaginea tiranului, una dintre fațetele lui fiind ereditatea.

- **Aristocrație:** de la cuvintele grecești *aristos* (excelent) și *kratos* (putere). Guvernare politică în care puterea suverană este exercitată de un anumit număr de persoane „excelente”, adică cele mai bune. Poate să fie vorba de o aristocrație ereditară, de o clasă nobilă, de o aristocrație financiară sau de merit. Această noțiune pune din capul locului problema fundamentală a criteriilor pentru a permite găsirea celor mai buni pentru a li se încredința conducerea.

Dacă se adoptă criteriul censului, a sumei impozitului vărsat, aristocrația devine o plutocrație: guvernarea este apajul celor mai bogați. Sparta prefera timocrația, aptitudinea de a purta armele pentru apărarea cetății, permițând selecția celor mai buni, egali sau *homoioi*. Totuși, pericolul timocrației consta în faptul că, foarte rapid, războinicii nu se

¹ Magistrat care exercita cele mai înalte funcții în cetățile grecești (n.a.)

mai interesau decât de lupte, ignorând toate celelalte probleme ale cetății.

Pentru Xenofon, grupul aristocratic este format de cei care știu să-și domine pasiunile, dovedindu-și prin aceasta superioritatea. Această aptitudine este însoțită de practicarea zilnică a unor virtuți: stăpânire de sine, sobrietate, artă oratorică. A-ți domina pasiunile și a practica virtuțile constituiau semnele distinctive ale aristocratului, al celui mai bun care poate exista pentru a servi binelui tuturor.

Pentru Platon, aristocrația era formată de grupul de filosofi-regi, care aveau acces la *episteme*, adevărata cunoaștere. Toți ceilalți, în grade diferite, se lăsau conduși de *doxa*, cunoașterea doar a aparențelor. *Episteme* nu era un dar: grupul conducător primea din copilărie, imediat ce se manifestau aptitudini pentru cunoaștere, o educație deosebită, destinată să facă din componenții lui niște filosofi-regi.

Un citat scurt din secolul al XIX-lea ne permite să ne dăm seama în ce măsură au evoluat termenii *aristocrație* sau *aristocrat* față de concepția clasică. Este vorba de definiția aristocratului propusă de Lucien Rigaud:

Pentru muncitor, un aristocrat este domnul care are mămuși gri; pentru golanul înrăit, este muncitorul care își permite un trabuc de zece centime; pentru borfașul mărunț, este golanul înrăit care face rost de un trabuc pe jumătate fumat.

- **Oligarhie:** de la *oligos* (puțin) și *arhe* (putere). Guvernanare politică în cadrul căreia autoritatea suverană se află în mâinile unui mic număr de persoane. Oligarhia

este considerată, din Antichitatea greacă clasică, ca o formă degenerată de aristocrație.

În lucrarea sa *Politica*, Platon face o critică severă oligarhiei, formă de guvernare în care bogații exercită puterea numai în propriul interes. Dacă nu se transformă în plutocrație, oligarhia pune problema centrală a competenței politice: manipulatori abili în domeniul retoricii pot să păcălească poporul de cetățeni, pericol pe care Xenofon îl denunță și în cazul democrației.

În consecință, Platon pleda pentru o educație politică a filosofului apt să guverneze cetatea, singur sau în grup. Inconveniente oligarhiei ar fi atunci eliminate, educația adecvată formând omul politic perfect, contrar democrației, în care orice cetățean își exprimă părerea, fără să fi fost pregătit de o manieră corectă ca să o facă:

Văd că, în adunările noastre publice, când este vorba să se ia o hotărâre despre o construcție, sunt chemați arhitecți ca să-și spună părerea despre clădirea ce trebuie ridicată; când este vorba de construit corăbii, sunt chemați constructori de corăbii și la fel se procedează pentru tot ce poate fi aflat și învățat [...]. Atunci însă când trebuie să se ia o hotărâre privind guvernarea cetății, fiecare se ridică pentru a-și spune părerea, dulgher, fierar, cizmar, negustor, armator, bogat sau sărac, nobil sau om de rând, fără excepție, și nimeni nu le reproșează [...] că vin să dea sfaturi.

Platon, *Protagoras*